

การใช้แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้นแต่ละยุค

ประวัติของความก้าวหน้าของการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยเบื้องต้น

นับตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2431 ถึง 2525 ได้มีความคืบหน้าของการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยดังนี้

- พ.ศ. 2431 ทดลองใช้แบบเรียนเร็วของสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ
- พ.ศ. 2435 มีประกาศตั้งโรงเรียนมูลสารศึกษา ขึ้นทั่วไปในกรุงและหัวเมือง
- พ.ศ. 2438 ประกาศใช้หลักสูตรฉบับแรก
- พ.ศ. 2443 อนุญาตใช้แบบเรียนประถม ก กา แบบเรียนง่าย ของพระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาละลักษณ์)
- พ.ศ. 2444 อนุญาตให้ใช้หนังสือแบบภาพ ก ข กcioพยัญชนะ 44 ตัว ของกรมศึกษาธิการ ตามรับสั่งของสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ
- พ.ศ. 2453 อนุญาตให้ใช้แบบเรียนมูลศึกษา (แบบเรียนเร็วง่าย) ของคับเบิลยูยี ยอนสัน
- พ.ศ. 2454 อนุญาตใช้แบบเรียนหนังสือไทยมูลสารศึกษา (จมีนศรีสรลักษณ์)
- พ.ศ. 2455 อนุญาตให้ใช้หนังสือนิทานอีสป ของพระยาเมธาธิบดี
- พ.ศ. 2462 อนุญาตให้ใช้แบบแรกเรียนของ นายบุญ อ่องละออ อนุญาตให้ใช้แบบหัดอ่าน ก ข ก กา ของพระยาศकुงวิชาเสริม
- พ.ศ. 2464 ประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาฉบับแรก
- พ.ศ. 2465 ประกาศใช้ประมวลศึกษา (ประมวลศึกษา) อนุญาตให้ใช้แบบสอบอ่านชั้นแรกของ พระนิพนิตินิสาสน์
- พ.ศ. 2469 อนุญาตให้ใช้แบบเรียนง่าย ก ข ก กา ของหลวงสันตักวิทยาสาสน์ อนุญาตให้ใช้แบบเรียนครูศึกษาของ พ.อีแลร์ (โรงเรียนอัสสัมชัญ)

- พ.ศ. 2471 15 มกราคม อบรมครูผู้สอนครั้งแรกที่ป่าโมกข์ จังหวัดอ่างทอง
อนุญาตให้ใช้แบบเรียน ก ข ของ นายย้วน ทันนิเทศ
- พ.ศ. 2473 อนุญาตให้ใช้แบบเรียนไว ของนายย้วน ทันนิเทศ
- พ.ศ. 2476 อนุญาตให้ใช้แบบสอนอ่านเบื้องต้นของ พระยาศุภวงวิสาเสริม
อนุญาตให้ใช้แบบเรียนใหม่ของ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี
- พ.ศ. 2477 อนุญาตให้ใช้แบบหัดอ่านเบื้องต้นของ พระยาเสริมวิสามูล
- พ.ศ. 2480 ประกาศใช้แบบเรียนเร็วใหม่ของ หลวงครุฑกัจจิฟูร และ นายจันท์
ชำวิไล
- พ.ศ. 2483 อนุญาตให้ใช้หนังสือกลางเขนของ นายที กীরติวิทโยสาร
- พ.ศ. 2486 อนุญาตให้ใช้แบบสอนอ่านมาตรฐานของ นายยง อิงคเวทย์
- พ.ศ. 2491 กองการประถมศึกษาได้เปิดอบรมการสอนภาษาไทยแบบมาตรฐานชั้นที่
โรงเรียนบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
- พ.ศ. 2494 UNICEF ให้ความช่วยเหลือโครงการส่งเสริมการศึกษาจะเชิงเทรา
ทดลองใช้แบบสอนอ่านสำหรับเด็กเริ่มเรียนชุด สาคาคาวิ ของนายอภัย
จันท์ วิมล
- พ.ศ. 2497 ทดลองใช้แบบเรียนชุดมันไคก้าวหน้าของนายที กীরติวิทโยสาร
อนุญาตให้ใช้แบบเรียนชุดอ่านประกอบ (แบบเรียนขณะประกวดครั้งที่ 6)
ของนายเจือ สตะเวทินและนางสาวบุญสม เอรวาท
F.A.O. มาช่วยปรับปรุงแบบเรียน
- พ.ศ. 2500 กรมวิชาการจัดทำหนังสือพจนานุกรมคู่มือการใช้แบบเรียนชุดมันไคก้าวหน้า
- พ.ศ. 2501 อนุญาตให้ใช้แบบเรียนภาษาไทย ป. 1 ของ นายสมาน แสงมลิ
- พ.ศ. 2502 อนุญาตให้ใช้แบบเรียนภาษาไทย ป. 1 ของ นายก่อ สวัสดิพิพาณิชย์
- พ.ศ. 2502 ประกาศใช้หนังสือนิทานร้อยบรรทัดของ หลวงสำเร็จบรรณกิจ
- พ.ศ. 2505 โครงการพัฒนาการศึกษา โครงการร่วมระหว่างรัฐบาลไทยและ
สหรัฐอเมริกา
- พ.ศ. 2504 เขตการศึกษาแต่ละเขตจัดทำประมวลการสอน
- พ.ศ. 2514 ศึกษาพิเศษกรมสามัญศึกษาจัดทำโครงการสอนภาษาไทย
- พ.ศ. 2521 ประกาศใช้แบบเรียนหนังสือภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ของกรมวิชาการ

ตั้งแต่ พ.ศ. 2431 เป็นต้นมา กระทรวงธรรมการหรือกระทรวงศึกษาธิการปัจจุบัน และนักการศึกษาพยายามหาทางปรับปรุงแนวการสอนภาษาไทยเบื้องต้นให้กะทัดรัดขึ้นและง่ายขึ้น กว่าที่เคยเป็นมาแต่โบราณ แนวความคิดแตกออกเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายที่ 1 เชื่อในแนวการสอน แจกลูกแจกคำ เพราะภาษาไทยนั้นมีลักษณะเฉพาะไม่เหมือนกับภาษาอื่น ฝ่ายที่ 2 เชื่อในการสอน แบบเป็นคำเป็นประโยค เพราะคิดว่าภาษานั้นเกิดก่อนหลักภาษาซึ่งมนุษย์มาตั้งขึ้นตอนหลัง ฝ่ายที่ 3 เชื่อในแนวกลาง ๆ คือ ต้องให้รู้เป็นคำเป็นประโยคควบคู่ไปกับการแจกลูกแจกคำ แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้นจึงออกมาในลักษณะ 3 ประการนั้น บางครั้งก็ใช้แบบใดแบบหนึ่ง แต่บางครั้งก็ใช้ปนกันหรือให้เลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง สุดแต่แต่ละสถานที่ศึกษาจะเลือกเอา

ระยะที่ 1 ระหว่าง พ.ศ. 2431 - 2464

ระยะนี้ สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ ทรงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษา ของชาติ พระองค์ทรงเป็นผู้รอบรู้และกว้างขวางทั้งในและต่างประเทศ ในสมัยนี้ความคิดเห็นของ พระองค์เป็นที่ยอมรับของบุคคลต่าง ๆ โดยเฉพาะวงการการศึกษา เมื่อพระองค์ทรงนิพนธ์แบบเรียน เร็วขึ้น จึงได้รับอนุญาตให้ใช้เป็นแบบเรียนภาษาไทยแทนแบบเรียนชุดแบบเรียนหลวง ซึ่งใช้มา ตั้งแต่ พ.ศ. 2414 นอกจากนี้แล้วก็มีหนังสือเสริมการอ่านอีกหนึ่งเล่ม ประกอบด้วย คือ แบบสอน อ่านนกกระจอก ในช่วงนี้พอจะสรุปลักษณะการใช้แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้นได้ดังนี้

คำแนะนำในหนังสือแบบเรียน

ความเป็นมาของแบบเรียน เรียบเรียงจากแนวของแบบเรียนยุคก่อนหน้าที่เป็นมรดก ฐานนอกจากนี้ยังผนวกแนวการสอนของต่างประเทศเข้าด้วย

สาระของแบบเรียน เล่มที่ 1 เป็นแบบสอนอ่านและเขียน เล่มที่ 2 ตัวสะกดและ คำที่แปลก ๆ หู ต่อมาได้มีเล่มที่ 3 เกิดขึ้นอีก และผู้แต่งคือ หม่อมราชวงศ์ เปีย มาลากุล ในตอนหลังเล่ม 1 ให้พิมพ์แยกเป็นภาคต้นและภาคปลาย เพื่อสะดวกในการเก็บรักษาของเด็ก นักเรียน

ความประสงค์ของผู้เรียบเรียง ประการแรกจะให้เด็กได้เรียนเร็วขึ้น ประการที่ 2 ให้เด็กเรียนได้ง่าย ทั้งในกรุงและชนบทมีหนังสือเรียนทั่วกันและเหมือนกัน

ในด้านการปรับปรุงแบบเรียนนี้ นอกจากจะแบ่งเล่ม 1 เป็น 2 ภาคแล้ว ในปี

ร.ศ. 110 ได้พิมพ์รวมเล่มทั้ง 3 เล่มเข้าด้วยกัน และในการพิมพ์ครั้งที่ 16 ร.ศ. 128
ได้แก้ไขข้อความให้เนื้อความให้บริบูรณ์

คำแนะนำการใช้ที่แทรกหรือประกอบในหนังสือแบบเรียน

1. หนังสือแบบเรียนเร็วนี้ ได้เรียบเรียงขึ้นเป็นชั้น ๆ ให้ง่าย เพราะเหตุนี้วิธีการสอนก็ไม่ยากอะไร ผู้ใดอ่านหนังสือออกเป็นสำคัญก็สอนแบบเรียนเร็วนี้ได้ทุกคน แต่การจะสังเกตวิธีสอนตามที่จะชี้แจงต่อไปนี้ เว้นแต่เมื่อได้ทดลองดูเห็นชัดซึ่งจะแก้ไขวิธีสอนบ้างก็ตามที่
2. แบบเรียนเร็วนี้คิดเรียบเรียงกันไม่ให้เกิดท่องบ่นเป็นแน่ จะหัดอ่านที่ง่ายขึ้นไปอาศัยให้เด็กรู้ด้วยความเข้าใจและคุ้นเคยเข้าทุกที ๆ จะอ่านหนังสือออกได้ เพราะเหตุฉะนั้นการจะสอนด้วยกระบวนแนะนำให้อ่านไปจำไป ถ้าเด็กลืมข้างต้นก็พลิกกลับมาดูข้างต้นให้เข้าใจอย่าให้บิตสมุทท่องบ่นดีกว่า
3. เด็กแรกเรียนให้สอนอ่านไปก่อน อย่างเพิ่งให้เขียน จนสอนอ่านมาตรา ก กา จึงค่อยหัดเขียนพยัญชนะลงไป คิดว่าจะให้เขียนไปแรกเรียนพยัญชนะเพราะให้เหมือนเด็กแยกสองบ่าซีกเบื้อหน้า และที่จะให้เขียนนั้น ไม่ต้องเขียนทุกบทตลอดเล่มก็ได้ แล้วแต่ครูจะเห็นสมควรเพียงใด
4. เมื่อเริ่มจะสอนพยัญชนะ ถ้าสังเกตดูว่าเด็กเล่า ก ข ช ค ด ไปนี้เด็กจะไม่มีส่วนเข้าใจและจำตัวพยัญชนะก็ไม่ใคร่จะได้เร็ว ก็ให้หาคำที่เด็กรู้จักตัวอักษรห้องกับตัวพยัญชนะให้เด็กว่าคำนั้นกำกับตัวพยัญชนะไปด้วย ดังให้เล่าว่า ก ไก่, ข ไข่, ช เช้า, ค ควาย, ด คอ ฆ ระฆัง เป็นต้นจะนี้ เด็กจำพยัญชนะได้เร็วขึ้นอีกมาก ให้เรียนคำเทียบพยัญชนะเหล่านี้ไว้ข้างท้ายคำด้วยแล้ว
5. เมื่อเด็กพอจำพยัญชนะได้ ไม่ต้องให้เล่าสระเป็นแต่ชี้ตัวให้เห็นว่าตัวนั้นประสมกับรูปเช่นนั้น อ่านว่าอย่างนั้น เหมือน เช่น ก ประสมกับรูป ะ อย่างนั้นอ่านว่า กะ เมื่อเด็กอ่าน กะ แล้ว ตามให้ประโยคต่อไป คือ ก อ่านว่า กะ จ อ่านว่ากระไร ให้อ่าน ฉะ แล้วประโยคคำอื่นต่อไปจนหมดแถว แล้วขึ้นสระอื่นและประโยคต่อไปอย่างนั้น
6. เมื่อถึงคำเทียบ คำใดเด็กจดจนสระก็ให้พลิกกลับมาดูสระที่เรียนไปแล้ว ถ้าจน

พยัญชนะก็ให้พลิกกลับไปดูพยัญชนะที่เรียนไปแล้ว ถ้าจงใจใช้คำประสมก็ให้อ่านประโยคอย่างที่ว่ามาแล้ว ผู้สอนต้องเอาใจใส่เด็ก ถ้าเห็นเด็กพอจะนึกได้ด้วยปัญญาดีกว่า เพราะปัญญาเด็กจะไปได้เพิ่มขึ้นทุก ๆ ชั้น ต่อเห็นจะนึกไม่ได้ชักอึดอรัญญใจ จึงค่อยบอกให้สอนอย่างโดยนัยนี้ตลอดเล่ม

7. เมื่อจะสอนให้เด็กอ่านคำเทียบ ความประโยคยาวหรือเรื่องที่เป็นเรื่อง ต้องให้เด็กอ่านชัดเจนด้วยคำ หยฺกษะยะตาเครื่องหมายไว้ อย่าให้อ่านหลักหลายคล่องเกินไปจนเสียความ จะเป็นนิสัยติดตัวต่อไป

8. วิธีที่จะหัดให้เขียนนั้น แต่แรกต้องให้ดูตัวอย่างเขียนตามแบบซึ่งครูจะเขียนให้ใหม่ก็ตาม หรือจะให้ดูตามแบบในหนังสือพิมพ์ก็ตาม เมื่อเขียนด้วยตัวพยัญชนะและสระถูกต้องแล้วจึงให้ครูเลือกดูคำที่เรียนแล้วง่าย ๆ บอกให้เขียนไปเป็นชั้น ๆ จนถึงเขียนตามที่เป็นประโยคยาวและที่เป็นเรื่องราวได้

9. เครื่องหมายต่าง ๆ ที่ใช้หมายประโยคในเล่มนี้ , เรียกว่า จุลภาค สำหรับความที่ขาดลงเป็นประโยคเล็ก อ่านแล้วหยุดคตินหนึ่ง

; เรียกว่า มัชฌิมภาค สำหรับหมายตรงที่ความหมดประโยคลง อ่านมาแล้วต้องหยุดคติน

. เรียกว่า มหัพภาค สำหรับหมายตรงที่ความหมดประโยคอันมีประโยคใหญ่ อ่านมาต้องหยุดที่จะขึ้นความใหม่

? เรียกว่า ประจัญหัน สำหรับหมายประโยคที่เป็นคำถาม

! เรียกว่า อัศเจรีย์ สำหรับหมายไว้ท้ายคำที่ร้องเรียกหรือร้องรับ ต้องอ่านคำนั้นแรงขึ้นหน่อยหนึ่ง

" เรียกว่า อัณูประกาศ สำหรับหมายไว้ข้างหน้าและหลังความ ซึ่งจะบอกว่าเป็นของผู้อื่นได้กล่าวไว้ด้วยคำของเขาว่าดังนี้

ฯ เรียกว่า ยมก อยู่ท้ายโค ให้อ่านคำนั้นซ้ำอีกที

การใช้แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้นระยะปี พ.ศ. 2431 - 2464 จะมีลักษณะดังนี้

1. ใช้แบบเรียนเป็นหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

2. แบ่งเนื้อหาเป็นบทเป็นตอน
3. ให้ฝึกอ่านก่อนนักเรียน ไม่เน้นการท่องบ่น ให้ฝึกในรูปตารางไม่แจกลูกจนจบ กระบวนการพยัญชนะและสระให้ฝึกแค่เป็นตัวอย่างพื้นฐานเท่านั้น
4. ไม่มีคู่มือแก่ครูผู้สอนโดยตรงนอกจากให้คำอธิบายแทรกบทเรียน
5. เริ่มมีการประเมินผลเรียกว่าการคาดคะเน โดยครูคอยวัดดูความก้าวหน้าของนักเรียนแต่ละคน

คุณภาพและบทบาทของหนังสือแบบเรียนภาษาไทยในการสอนภาษาไทย

สหัสส์ กาญจนหังคะ¹ กล่าวถึงบทบาทของหนังสือแบบเรียนเร็วว่า "คำเน้นการ สอนโดยอาศัยความเข้าใจเป็นสำคัญ มิใช่ท่องจำอย่างมูลบทโดยอาศัยกำหนดจิตใจเด็ก"

หนังสือคู่มือ

แบบเรียนเร็วไม่มีหนังสือคู่มือโดยเฉพาะ มีแต่คำแนะนำในการสอน ซึ่งกล่าวไว้ในภาคคำแนะนำการใช้ที่แทรกหรือประกอบในหนังสือแบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น นอกจากนี้ หลวงไพศาล ศิลปศาสตร์ ได้แนะนำการสอนให้กับนักเรียนโรงเรียนอาจารย์

หลวงไพศาลศิลปศาสตร์² ให้เลิกเซอร์วิชั่นของอาจารย์ ปี ค.ศ. 118 ได้แนะนำ การสอนแบบเรียนเร็ว เล่ม 1 ไว้ดังนี้

¹ สหัสส์ กาญจนหังคะ, "อ่านหนังสือออก" หน้า 744

² หลวงไพศาลศิลปศาสตร์, เลิกเซอร์วิชั่นของอาจารย์ ปี 118 (พระนคร: โรงพิมพ์วรรณคดีเจริญ, 2443) หน้า 35 - 36

.....การสอนแบบเรียนเร็ว เล่ม 1 การสอนความสังเกต ใต้ คือ ให้นักเรียนสังเกตตัวสะกดที่อ่านเสมอ ว่าตัวนั้นอ่านออกเสียงว่าอย่างไร อย่านให้อ่านแต่ปากจนจำได้ขึ้นใจอย่างนกแก้ว เพราะเหตุนี้เมื่อนักเรียนอ่านคำใดไม่ออกครูจึงควรถามว่า ตัวอะไร ? สระอะไร ? อ่านว่าอะไร ? ฯลฯ ให้นักเรียนคิดประโยคและค้นตัวนั้น ใต้เอง นักเรียนจะจำตัวนั้นได้แม่นยำ ถ้าครูบอกให้เสียทันทีไม่ปล่อยให้ให้นักเรียนคิด ที่บอกให้ก็จะลืมเสียโดยง่าย

ความจำ สอนใต้โดยจำคำแปลและความหมายของคำ หรือประโยค หรือเรื่อง ที่อ่านให้ได้ เมื่ออ่านแล้วครูก็ให้นักเรียนปิดหนังสือ แล้วครูจึงถามความอ่านนั้น

คาดคะเน เรื่องในหนังสือไม่ใช่เรื่องจริง แต่ให้นักเรียนอ่านเข้าใจเนื้อเรื่องแจ่มแจ้งอย่างความเป็นจริงแล้ว ก็เป็นการหัดความคาดคะเนอยู่เอง เพราะที่คิดถึงเนื้อความในเรื่องนั้น นักเรียนต้องคาดคะเน

รายงานการวิจัยหรือสัมมนาที่เกี่ยวข้องกับการใช้แบบเรียนภาษาเบื้องต้น

การใช้แบบเรียนชุดนี้ยังไม่ได้วิจัยหรือสัมมนาการใช้แต่ประการใด จะมีก็เพียงความคิดเห็นของบุคคลต่าง ๆ ที่เคยเรียนมา

อารี สัตหจวี¹ ให้สัมภาษณ์ว่า

".....เคยเรียนแบบเรียนนี้ตอนแรกอ่านไม่ค่อยได้ แต่บทเรียนมีตัวละคร คือ หนูแหวนแขนอ่อนบ้านอยู่บางเขน แม่ชื่อแม่แม่้น เมื่อมีโอกาสได้ไปที่บางเขน ทำให้เกิดความกิดได้ จนสามารถอ่านบางเขน หนูแหวน แม่แม่้น ได้ เมื่ออ่านได้การสะกด การฉันทก็ สามารถทำได้ง่าย....."

¹ อารี สัตหจวี, รองคณบดี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2525

วงศ์ อมรทีลสวัสดิ์¹ ได้สัมภาษณ์ว่า

"..... อ่านเขียน สะดวกง่าย ตัวละครคล้องจองดี อ่านแล้วสนุก หลักการสอน เป็นไปตามขั้นตอน แต่ก็จำกัคนั้นในแนวที่ไม่ต้องสอนที่เผลอไป เข้าใจง่าย....."

อรุณ เอี่ยมเอก² ก็ให้สัมภาษณ์ว่า

"ได้หัดอ่านที่บ้านมาก่อน สามารถอ่านเขียนได้ เกือบจะไม่ต้องเรียนในโรงเรียน เสียด้วยซ้ำ เพราะได้หัดอ่านพอรู้สึกว่าการอ่านเขียนได้ง่าย เมื่อมาเรียนในโรงเรียนก็สามารถ เรียนได้เร็วไม่ช้า....."

กระทรวงศึกษาธิการ³ ได้กล่าวถึงบทบาทของแบบเรียนเร็วว่า

".....สำหรับหนังสือไทยที่ใช้เวลานั้น โดยที่ยกเลิกแบบเรียนภาษาไทย 6 เล่ม ของพระยาศรีสุนทรโวหาร มาตั้งแต่ พ.ศ. 2431 แล้ว และได้แบบเรียนเร็วที่กรมศึกษาธิการ แต่งขึ้นใหม่ แบบเรียนนี้ใช้เวลาเรียนน้อยกว่า 3 ปี อย่างแต่ก่อนได้มาใช้มาจนถึงรัชกาล พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว...."

".....ท่านจึงแต่งหนังสือแบบเรียนชั้นประถมศึกษาขึ้นเพื่อให้บุตรกุลธิดาของชาติมี พื้นฐานความรู้ภาษาไทย และสามารถอ่านออกเขียนได้จนแตกฉาน นั่นคือ แบบเรียนเร็ว..... เล่มหนึ่ง ตอนกลางและตอนปลาย ผู้เคยเรียนชั้นประถมศึกษาเมื่อราว ๆ 30 - 40 ปีก่อน

ศูนย์วิทยพัทยาการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ วงศ์ อมรทีลสวัสดิ์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2525

² อรุณ เอี่ยมเอก, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2525

³ ศึกษาธิการ, กระทรวง. "ประวัติการ" พิมพ์เป็นที่ระลึกวันครู 16 มกราคม 2500

จนถึงปัจจุบันคงเคยอ่านแบบเรียนของท่าน เป็นที่ยอมรับกันว่าทำให้เด็กมีพื้นฐานความรู้ที่
อ่านหนังสือให้แตกฉานกว่าตำราบางเล่ม....."

กฤษฎา สินไชย¹ กล่าวถึงบทบาทของแบบเรียนเร็วในหนังสือบรรณานุกรม
แบบหัดอ่าน ก.ช. ว่า

...บทเรียนในชุด 3 เล่มมีขอบข่ายหรือเค้าโครงเรื่องคลุมเนื้อหา มากจึงดูเหมือนว่าจะ
ยากไปที่จะนำแบบเรียนเร็วชุดนี้มาใช้สอนเด็กในชั้นประถมได้จบ เพราะวิวัฒนาการทาง
วิทยาการสมัยใหม่ได้คืบหน้าไปมาก ตลอดทั้งสภาพแวดล้อมได้เปลี่ยนโฉมหน้าไปอีกแบบ
หนึ่ง วิชาการที่จะต้องเรียนรู้มีเพิ่มขึ้น เช่น วิชาเลขคณิต วิทยาศาสตร์ ศิลปะแขนง
อื่น ๆ ดังนั้น จะเห็นได้ว่า บทเรียนบางเรื่องที่อยู่ในชุดนี้สามารถขยาย แกะไขเพิ่มเติม
ไปใช้ในชั้นมัธยมศึกษาในขณะนี้ได้ แต่บางบทบางตอน น่าที่จะดัดแปลงแก้ไขให้เหมาะสม
กับสถานการณ์และหน้าที่แทรกไว้ในแบบเรียนในชั้นประถมศึกษา ทั้งนี้เพราะแนวความคิด
ทางด้านการศึกษาของสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพนั้น ก้าวหน้าและทรงเห็นกาลไกล
มาก ย่อมมองเห็นจุดอ่อนของเด็กไทยสมัยหนึ่งเป็นอย่างดี

สหัสส์ กาญจนะหังคะ² กล่าวถึงความบกพร่องของแบบเรียนเร็วว่า

...เคยมีผู้วิจารณ์ว่า แบบเรียนของเด็ก ๆ มีแต่ถนัดกลวิธีการ: จะหาคนที่สักหน่อย
ก็ไม่ได้ เช่น ตาคีมือแม่ ตาโดเมาเหล้าหนูแหวนแขนอ่อน ฯลฯ ทั้งนี้เพราะท่านผู้แต่ง
ถูกมคมือด้วยตนเองตั้งไว้ ท่านจะเรียงคำนอกเหนือสูตรที่สอนไว้ไม่ได้ ท่านก็ควรรู้สึก
เหมือนกันว่า ท่านคงจะให้ นายคีมือดี ตาโด มีชวีรีต หนูแหวนขยันขันแข็ง ไม่มีัว
แต่นั่งหัวแขนอ่อนไปอ่อนมา แต่น่าเห็นใจเพราะสูตรบังคับ และท่านคงเห็นว่าเด็กเล็ก ๆ
ไม่มีความคิดเห็นความหมายแห่งถ้อยคำนอกจากท่านเพื่อจะไปตามสูตรเท่านั้นเอง

¹ กฤษฎา สินไชย, บรรณานุกรมแบบหัดอ่าน ก.ช. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
คุรุสภา) 2517 หน้า 71 - 72.

² สหัสส์ กาญจนะหังคะ, "อ่านหนังสือออก" หน้า 889

พระยาอนุমানราชชน¹ กล่าวถึงคุณภาพของการใช้แบบเรียนชุดนี้ว่า "เด็กลูกชาย
ชาวบ้าน ซึ่งมีโอกาสได้เล่าเรียนหนังสือที่วัดโดยมาก รู้หนังสือเพียงพออ่านออกเขียนได้
รู้อย่างงู ๆ ปลา ๆ เท่านั้น ใช้การอะไรในเรื่องหนังสือไม่มีใครได้"

ระยะที่ 2 ระหว่างปี พ.ศ. 2465 - 2479

ระยะนี้เป็นระยะเริ่มแรกของการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พงษ์ขึ้น
อีกปีประมวลการศึกษาที่มีใช้แล้ว ทำให้ระยะนี้เริ่มมีแบบเรียนเอกชนที่แต่งขึ้น และได้รับอนุญาต
จากกระทรวงมาก แต่แบบเรียนหลักก็ยังเป็นแบบเรียนเร็ว มีอีกเล่มหนึ่งที่กระทรวงอนุญาต
ให้ใช้ควบคู่กันแบบสอนชั้นแรกของ พระวิภาวดีวิทยาลัย² ซึ่งมณฑลนครศรีธรรมราช ประกาศใช้
ที่มีความก้าวหน้าในเชิงของเสนอรูปแทนก็คือ แบบแรกเรียนของ นายบุญ อ่องละออ และ
แบบเรียนไวของ นายย้วน ทันนิเทศ และกระทรวงก็ได้เปิดโอกาสให้ครูได้เลือกใช้ตามใจ
ชอบ แบบเรียนที่เกิดขึ้นเล่มนี้เล่มหนึ่งที่ใช้ต่อกันมาเป็นเวลานานของ นิทานอีสป ของ พระยา
เมธาธิบดี และคอกสร้อยสุภาภิต ที่กรมพระยาคำรงราชานุภาพ รวบรวม

คำแนะนำในหนังสือแบบเรียน

แบบเรียนภาษาไทยแบบสอนอ่านชั้นแรก² กล่าวไว้พอสรุปได้จำ การเข้าเรียน
เบื้องต้นของเด็กมีความบกพร่องหลายประการ คือ การต่อหนังสืออย่างมูสพทำให้เด็กรู้หลัก
ได้ แบบเรียนคัดคัดเด็กไม่ค่อยได้หลัก ลงท้ายก็จำได้แต่ปากเปล่า โรงเรียนหัวเมืองเด็กไม่มี
หนังสือใช้ แบบเรียนนี้ดำเนินการสอนแบบไม่ต้องใช้ตัวหนังสือ โรงเรียนที่ครูไม่ครบชั้นสามารถ
ใช้เด็กชั้นสูงไปช่วยสอนได้

¹ พระยาอนุমানราชชน, ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน (พระนคร : โรงพิมพ์ราชบัณฑิตสภา,
2520) หน้า 20

² อ.ต. พระพิรุณนิตินิสาน (เชย สิงหนเสนี)ม แบบสอนอ่านชั้นแรก
(พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ 2472)

แบบเรียนแบบแรกเรียน¹ ของนายบุญ อ่องละออ เขียนคำนำพอสรุปได้ว่า แบบเรียนแบ่งเป็น 5 ตอน ๆ ละเล่ม เพื่อทบทวนเมื่อเด็กเรียนรู้แล้วยังไม่ขาด ถ้าขาดหายไปจะซื้อเฉพาะตอนนั้น เมื่อเรียนจบชุด 5 เล่ม อาจจะทำอ่านเขียนแบบเรียนชั้นประถมปีที่ 1 ได้ทุกเล่ม แต่เมื่อเด็กอ่านจบ 5 ตอนแล้วก็ให้ทวนอีก เด็กฉลาดอ่าน 5 วัน ๆ ละ 3 ชั่วโมง ก็จะจบเล่ม

แบบเรียนไว² เขียนคำนำสรุปได้ว่า เด็ก ๆ จะจำด้วยปากเปล่าได้ง่าย การเรียนภาษาไทยถ้าให้เด็กเรียนอักษร 3 หมู่ แจกลูกและคันให้จำได้ แต่ในขั้นต้นก็จะเป็นประโยชน์มาก เพราะเป็นหลักสำคัญของหนังสือไทย เมื่อเรียนไม่ได้หลักแบ่งจำแล้ว ความรู้หนังสือไทยในขั้นต้นก็บกพร่อง

แบบหัดอ่าน ก ข ก กา³ พระยาผดุงวิทยาเสริม ได้เขียนคำนำโดยสรุปประสงค์

1. เพื่อให้เด็กได้เรียนอักขระที่ละน้อยตัว แล้วหัดผสมอ่านเป็นคำ
2. เพื่อให้เด็กชอบอ่านเพราะมีรูปภาพเป็นเครื่องล่อ
3. รากาญก
4. เพื่อสอนเองตามบ้าน

ในหนังสือแบบสอนอ่านชั้นแรกได้แนะนำการเตรียมและวิธีสอนให้แก่ครู ไว้สรุปได้ดังนี้ การเตรียม ถ้าสอนตามบ้าน สอนตามวิธีแนะนำไว้แล้ว ถ้าสอนรวมชั้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ บุญ อ่องละออ, แบบแรกเรียน (พระนคร : โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2466)
หน้าคำนำ

² ย้วน ทันนิเทศ, แบบเรียนไว (พระนคร : อักษรนิติ, 2473)

³ พระยาผดุงวิทยาเสริม, แบบหัดอ่าน ก ข ก กา พิมพ์ครั้งที่ 3 (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2462)

1. การแบ่งชั้น ควรแบ่งเป็น เตรียม ก เตรียม ข เตรียม ค ยังไม่ควรเรียนประถมปีที่ 1
2. การทำตารางสอน วันหนึ่งอ่าน 4 ครั้ง ครั้งละ 45 นาที ถัดออกครั้งละ 20 นาที เขียน 1 ครั้ง ๑ ละ 30 นาที
3. การเลื่อนชั้น เตรียม ก ให้เรียนบทที่ 1 ถึงบทที่ 18 เตรียม 1 กลับมาสอนใหม่อีกเมื่อจบบทที่ 32 ก้อยเลื่อนไปเตรียม 5 เมื่อสอบจบเล่ม ก้อยคัดไปเรียนชั้น ป. 1
4. จักนักเรียนชั้นสูงไปสอนชั้นเตรียม
5. การเขียน ห้องให้จกในกระดานดำ

หนังสือแบบเรียน ให้มีคำแนะนำในการสอนแต่ละชั้นของหนังสือไว้ เป็นชั้นไป เช่น ให้อ่านซ้ำ ๆ มือชี้ตัวหนังสือด้วย วิธีสอนอ่านด้วยพยัญชนะ เด็กฝากเรียนใหม่ให้ครู ชี้สลับตัวให้อ่านคล่อง ให้เขียนคอนท้าย ไม่ต้องเรียนบทที่ 1 ฯลฯ

หนังสือแบบเรียนไว ก็แทรกคำอธิบายหรือแนะนำการสอนของครูเป็นคอน ๆ ไป เช่น ครูควรรอศิษย์ให้คำที่มีวรรณยุกต์แล้วเสียงมันอยู่เองโดยไม่ต้องมีไม้ไต่คู้

คุณภาพและบทบาทของหนังสือแบบเรียนภาษาไทย

ในช่วงเวลานี้ ยังไม่มีผลการกล่าวถึงแบบเรียนอื่น ๆ นอกจากแบบเรียนเร็วเท่านั้น หอจะกล่าวถึงบ้าง

รัชนี ศรีไพรวรรณ¹ ได้กล่าวถึงแบบเรียนไวที่เคยได้เรียนว่า "จิตใจหนูหัดกับ หนูเกด ตัวละครในแบบเรียนไว ที่สอนให้รู้จักนิสัยใจคอของเด็กดีและไม่ดี ครูจะเปรียบ เทียบเสมอว่าให้เขาอย่างหนูหัดไม่ให้เขาอย่างหนูเกด เพราะหน้าตาเง้างอไม่น่าดู

¹ รัชนี ศรีไพรวรรณ, ศึกษานิเทศก์, สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ สัมภาษณ์ วันที่ 15 กรกฎาคม 2525

คุรุสภาได้กล่าวคำแนะนำการสอนของนายบุญ อ่องละออ ว่า "ได้มีการปรับปรุง การสอนเป็นอย่างมาก ให้นำการเล่นหนังตะลุงมาเป็นอุปกรณ์การสอน"¹

หนังสือคู่มือ

แบบเรียนต่าง ๆ ในยุคนี้ก็เหมือนยุคก่อน คือ คู่มือยังไม่มี แต่แบบแรกเรียน ได้มีหนังสือช่วยแบบแรกเรียน และแบบเรียนไวก็มีหนังสือคู่มือแบบเรียนไวเท่านั้น นับว่าเป็น คู่มือแนะนำให้การสอนภาษาไทยในยุคนั้นดีพอสมควร

แบบช่วยแบบแรกเรียนได้แนะนำการสอนดังนี้

1. สอนเด็กอ่านออกและเขียนได้เอง
2. ให้อ่านนำที่ละบรรทัดค่อยให้นักเรียนเหม่อ
3. ให้อ่านให้ฟังคนละหน สอบว่าคล่องหรือยัง
4. สอนให้อ่านซ้ำอย่างเสียงครู ครูอ่านเป็นตัวอย่าง
5. จะกัศคำไหนต้องสะกคค่านั้นก่อน
6. เด็กอ่านไม่ชัด ครูอ้าปากให้เด็กเห็น
7. สะกคเขียนตามคำบอกให้สะกคชื่อ เช่น ห ไอ ไป, ส น่อ เอ เส้น ห การันต์ เส้นที่

รายงานการวิจัยหรือสัมมนาที่เกี่ยวข้องการใช้แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น

งานวิจัยหรือสัมมนาในช่วงนี้ยังไม่พบ มีแต่เพียงความคิดเห็น 2 ท่านที่เขียนลง ในวารสารวิทยากรย์ คนแรกคือ นายกำจัด พลาวงกูร ได้กล่าวถึงการสอนในสมัยนั้นว่า การสอนพยัญชนะกับสระตัวหนึ่งสลับกันไป การสอนจึงได้ผล นายเตียง ศิริขันธ์ ได้เขียน

¹ กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติครู หน้า 73.

หนังสือเพื่อนครู ให้ความสำคัญกับการเรียนการสอนในสมัยนั้นบ้าง แต่ก็ไม่ได้บอกรายละเอียดว่า การสอนโดยใช้แบบเรียนต่าง ๆ ให้ผลประการใด

การใช้แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้นระยะปี พ.ศ. 2465 - 2479 จะมีลักษณะดังนี้

1. แบ่งชั้นเรียนแยกย่อยเพื่อเตรียมความพร้อม
2. จัดตารางและถามเวลาในการเรียนการสอน
3. ฝึกนักเรียนช่วยเหลือกัน โดยที่สอนน้อง เก่งสอนอ่อน
4. เริ่มมีแบบเรียนให้ครูเลือกใช้ประกอบ
5. เริ่มใช้อุปกรณ์การสอน เช่น นามบัตร อ่องละออ ให้นำหนังสือมาประกอบ การสอน
6. เริ่มขยายความคิดเห็นในการจัดการเรียนการสอน เช่น มีหนังสือครูไทยประจำบ้าน แบบช่วย (แบบเรียน) แบบแรกเรียน

ระยะที่ 3 ระหว่าง พ.ศ. 2480 - 2493

ในยุคนี้แบบเรียนเร็วได้ถูกยกเลิกไป ได้มีนักการศึกษาหลายท่านที่มีความคิดเห็นใหม่ ๆ ในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะช่วงแรก เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ซึ่งท่านมีบทบาทมาก นับตั้งแต่ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา แบบเรียนใหม่ของท่านก็ได้รับการพิจารณาให้นำมาใช้ในระยะหนึ่ง นอกจากนี้ ขุนครุฑภิกขุวิบูลย์ ก็นับว่ามีบทบาทพอสมควร แบบเรียนใหม่ของท่าน หลวงครุฑ ได้ให้นำมาใช้ในยุคนี้ โดยเฉพาะเล่มหนึ่งตอนกลาง ใ้ใช้ตั้งแต่ พ.ศ. 2480 มาจนถึง พ.ศ. 2521 (ยกเว้น พ.ศ. 2497 - 2499 ที่ใช้แบบเรียน ชูคนันโตแก้วหน้า) นอกจากนี้ในช่วงนี้หนังสือเสริมการสอน นกกางเขน ก็เริ่มใช้ในยุคนี้ และแบบเรียนแบบสอนอ่านมาตรฐานก็ได้ให้นำมาใช้ในยุคนี้ด้วย

คำถามหนังสือแบบเรียน

แบบเรียนใหม่ได้ให้คำตอบไว้พอสมควรได้ดังนี้ การสอนแบบโบราณนั้น การสอนแจกลูก

สอนทั้งมาตราจนเจนปากเจนหู เมื่อคิดคำไหนก็ท่องสูตรไปหาคำนั้น แบบเรียนใหม่ ได้ปรับปรุงแบบเรียนเร็ว โดยตั้งชุดโรงเรียนจตุรภาคขึ้นเพื่อทดลองสอนแบบใหม่ คือ ไม่แยกมาตรา ไม่แยกเสียงพยัญชนะ สระ จะใช้สอนทางหูไม่ใช่ทางตา

แบบเรียนเร็ว ได้แนะนำการใช้แบบเรียนไว้ 12 ประการ คือ

1. ความหมาย ให้เด็กอ่านจนชำนาญ
2. สอนพยัญชนะ สระ ควบกันไป แล้วผสมกันอ่าน
3. การชี้รูปพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ และควรสะกดให้เด็กดูเป็นส่วน ๆ
4. คำแม่บทไม่ต้องเข้มงวดเกินไป
5. การผันพวกไหนก็ให้เทียบเสียง
6. การเปลี่ยนรูป ลครูป (สระ) ชั้นแรกเพียงแต่ให้เด็กอ่านสะกด
7. บทเรียนที่คล้าย ๆ กัน อธิบายเปรียบเทียบให้เห็นว่าเหมือนกันหรือต่างกัน

อย่างไร

8. ภาพแนะนำว่าใช้แทนเสียงอ่าน
9. เลขตามหนังสือสอนบทใดก็ให้นับเท่านั้น
10. บทเรียนที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ให้
11. เด็กต่างกันควรแยกพวก
12. วิธีสอนที่กล่าวมาเป็นตามความมุ่งหมายของแบบเรียนใหม่

คำแนะนำที่แทรกหรือประกอบในหนังสือ

แบบเรียนใหม่ ให้แทรกคำอธิบายให้ครูเป็นตอน ๆ เช่น บทที่ 1 บอกว่าอ่านแล้วให้กัคลายมือ แล้วเขียนตามคำบอกบรรทัดละหลาย ๆ บท หลายวันก็ได้ เป็นแต่

ความสามารถและอายุของเด็ก ถ้าเด็กอายุ 5 ขวบ ควรให้เขียนเป็นเส้นตรงตั้งราว และขอบซ้าย ขอบขวา จนชำนาญมาก่อน

แบบเรียนเร็วเล่มใหม่ ในแต่ละบทแต่ละตอนจะมีตัวพิมพ์เล็ก ๆ แนะนำการสอน ของครูไว้ทุกตอน ว่าบทนั้นมีควมมุ่งหมายจะให้สอนอย่างไรแค่ไหน บางตอนก็มีเชิงอรรถ กำกับไว้ด้วย นับว่าให้ความสะดวกแก่การสอนมาก

คุณภาพและบทบาทของหนังสือแบบสอนภาษาไทย

กรมวิชาการ ได้กล่าวถึงแบบเรียนในยุคนี้ว่า

สมเด็จพระยาธรรมาธิราชานุภพมหากษัตริย์ได้ทรงแต่ หนังสือแบบเรียนเร็ว ทำให้ง่าย เท่าสมุสทพรพหิจและได้ใช้มานาน จากนั้นก็ได้มีผู้พยายามที่จะให้เป็นการง่ายแก่เด็กยิ่งขึ้น เช่นแบบเรียนของ เจ้าพระยาธรรมาธิราชมนตรี และของผู้แต่งอื่น ๆ อีกหลายท่าน เมื่อเป็น คั้งนี้ย่อมจะเห็นได้ชัดว่าเรามีความจำเป็นที่จะต้องใช้แบบเรียนซึ่งง่ายและเหมาะสมกับวัย ของเด็กซึ่งน้อยลงเรื่อย ๆ ตามส่วนความขยายตัวของกองการศึกษา

แบบเรียนฉบับหลังที่สุดที่เราสอนหนังสือไทยแก่เด็กชั้นประถมทั่วประเทศ ได้แก่แบบ เรียนใหม่ของ หลวงครูณกิจวิฑูรและนายฉันท ขำวิไล หนังสือนี้ได้ใช้มาแล้วเป็นเวลาประมาณ 10 ปี และปรากฏว่าได้ผลดี โดยเฉพาะเด็กที่อยู่ในเขตซึ่งเจริญแล้ว คือ ห้างที่มีฐานะ เป็นเทศบาล เด็กอ่านหนังสือไทยออกได้แตกฉานก็จริงอยู่ แต่ถ้าจะพิจารณาถึงเด็กซึ่งอยู่นอก เขตดังกล่าว ได้แก่โรงเรียนประชาบาลทั่วไป ปรากฏว่าหนังสือเล่มนี้ยังไม่ช่วยให้เด็กเหล่านั้น อ่านออกเขียนได้ในระยะเวลาอันสมควร หนังสือแบบเรียนเร็วที่ใช้อยู่ในขณะนี้แม้ได้ว่าแก้ไข หลักการสอนภาษาไทยให้ง่ายอย่างที่สุดแล้ว ยังไม่มีผู้ใดสามารถทำให้ง่ายยิ่งไปกว่านี้อีกได้¹

¹ กระทรวงศึกษาธิการ, อนุสารประกอบหลักสูตรประถมศึกษา (พระนคร : โรงพิมพ์กิจจานุเบกษา, 2504) หน้า 6 - 7

สมพงษ์ พลະสุรย์ ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบเรียนเร็วใหม่ว่า "เป็นหนังสือที่ดี
เหมาะที่จะใช้ได้อยู่แม้เวลาปัจจุบัน แต่ก็มีคำบางคำที่เด็กไม่ค่อยรู้ เช่น เฉยเหินหม้อ หรือ
นายอยู่ อยู่ยืน อ่านหนังสือหน้าบ้านคืนเดือนหงาย เหมือนกับเขาอ่านหนังสือโดยแสงจันทร์"¹

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ กล่าวว่า "คำสนุกดี ชื่อละครคล้องจอง จำง่าย เช่น
มดแดง แมงป่อง ท้องร่วง หรือ แต่ก่อนก่อนคนเรายังโง่งอยู่ อ่านแล้วเพลินเพลิน การฝึก
ไม่ยุ่งยาก"²

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ได้กล่าวถึงแบบเรียนเร็วว่า

".....เป็นหนังสือที่แทนหน้าที่พลเมืองได้อย่างเบ็ดเสร็จอย่างยิ่ง แบบของหนังสือนี้
มุ่งให้นักเรียนเห็นว่าเด็กดี ในทัศนะของรัฐบาลจะมีลักษณะอย่างไร เป็นการสอนแบบชาดศิลป์
หนังสือนี้อ่านไม่สนุกเลย..... นายเสนอ เสียงเสนอฯ แต่งตัวแบบฝรั่งให้หมวกเรียบร้อย
แต่ค่าฟัน...

ในขณะที่เดียวกันเขากลับสนับสนุนแบบเรียนนกกางเขนเป็นอย่างมาก

.....มีจุดมุ่งหมายจะให้เด็กมีความรักธรรมชาติ กรุณาสัตว์ แต่ในเรื่องก็ชี้ไว้หลาย
ตอนถึงผลเสียของการไม่เชื่อฟังพ่อแม่ ผู้ใหญ่ สอนถึงความกตัญญูและแสดงความผันถึงโลกอัน
เต็มไปด้วยความรัก.... มีการสอนให้เด็กรู้จักกล้าหาญ ช่างกลัวในสิ่งที่ไม่เคยเห็นจะไม่เป็น
สุขตลอดชาติ... "นกกางเขน" นี้่าน่าอ่านกว่าแบบเรียนเร็วใหม่เล่มหนึ่งมากนัก เป็นจริงกว่า
เห็นชัดกว่าไม่เป็น one sided program เหมือนแบบเรียนเร็วใหม่ ๆ มีให้เห็นถึงว่า
โลกนั้นมีทั้งความดี ความเลว คนใจดี คนใจร้ายและอื่น ๆ ในขณะที่แบบเรียนเร็วใหม่ ๆ
มีแต่ "ความดี" อย่างเดียว เด็กจึงเรียนรู้สิ่งที่ "ไม่ดี" อย่างไม่ต้องโดยการ perception

¹ สมพงษ์ พลະสุรย์, สัมภาษณ์ 10 กรกฎาคม 2525

² ศิริกาญจน์ โกสุมภ์, สัมภาษณ์ 7 กรกฎาคม 2525

เอาจากสิ่งไม้ตี ซึ่งมีอยู่รอบ ๆ ตัว ตรงข้ามกับในหนังสือ ถ้าเช่นนั้นจะหวังอะไรจาก "แบบเรียนเร็วใหม่"¹

วินัย ทูลธรรม กล่าวถึงบทบาทและคุณภาพแบบเรียนเร็วใหม่และแบบสอนอ่าน มาตรฐานว่า

".....บรรดาเนื้อหาที่ต้องเรียนมากขึ้น ยากขึ้น และแบบเรียนนี้เราต้องเรียน ด้วยน้ำตา อย่างหนักการศึกษาปัจจุบัน รุมกันวิจารณ์อย่างหนักหน่วง.....เพราะมีคำใหม่ที่มีความหมาย กฎเกณฑ์ที่ไม่จำเป็นเข้าไปเกินสมองเด็ก ยากยิ่งกว่ามูลบทบรรพกิจอย่างมากมาเป็น การดอยหลังเข้าคลอง ย้อนลึกเข้าไปในอดีตของอดีต ต่อจากนั้นได้มีผู้สร้างหนังสือสอนอ่าน มาตรฐานขึ้น โดยให้กองโรงเรียนประชาบาล (กองการประถมศึกษา) ทดลองใช้ในโรงเรียน บางแห่ง ซึ่งระยะหลังผมเสียใจว่าหนังสือสอนอ่านมาตรฐานนี้ มิได้สร้างขึ้นจากหลักภาษาไทย เป็นการเรียนแบบสอนอ่านจีนกลาง ซึ่งเรียกว่า "ก๊กก๊อ" และสอนเป็นคำ ๆ แบบหนังสือจีน และหนังสือฝรั่ง....."²

อรุณ ทัศนะสุวรรณ กล่าวถึงแบบเรียนเร็วว่า "หนังสืออ่านอันเหมาะในเวลานี้ ข้าพเจ้าเห็นแบบเรียนเร็วใหม่ ของกองวิชาการ ซึ่งพิมพ์ขึ้นเห็นว่าเหมาะ ทำให้เด็กใช้ ประสาทหู ตา มือ ปาก ไปด้วยพร้อม ๆ กัน ต่อไปนี้ใช้แบบเรียนนี้ หรือมิฉะนั้นก็ของ เจ้าคุณธรรมศักดิ์ ซึ่งมอบให้กองวิชาการ"³

¹ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, "วิเคราะห์หนังสือแบบเรียนชั้นประถมปีที่ 2" วารสารคุรุ-

ศาสตร์ 3 (มีนาคม - 1 เมษายน , 2515) หน้า 71 - 78

² วินัย ทูลธรรม, "ภาษาไทยของเรา" หน้า 11 - 12

³ อรุณ ทัศนะสุวรรณ, "วิธีสอนอ่านเบื้องต้น" หน้า 1167

หนังสือคู่มือ

หนังสือคู่มือที่เก่าแก่ที่สุด คงจะเป็นหนังสือคู่มือการสอนอ่านมาตรฐาน ซึ่งนายสหัสส กาดูจะนงหังคะ ร่วมกับนายยงต์ อิงคะเวทย์ ซึ่งพิมพ์ใน พ.ศ. 2488 ได้มีวิธีสอนและบันทึก การสอนเป็นชั้น ๆ ด้วย นับว่าสะดวกแก่ครูผู้ใช้มาก

ส่วนแบบเรียนเร็วใหม่ ไม่มีคู่มือโดยเฉพาะ จนกว่าเมื่อปี พ.ศ. 2512 กรมสามัญ ศึกษาได้มอบให้ศึกษานิเทศก์ ซึ่งมีนางจำนวน คล่องการเขียน และนางรัชณี ศรีไพรวรรณ สร้างคู่มือการสอนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และที่ 2 ขึ้น แต่เป็นการกล่าวลอย ๆ หลายเล่ม แนะนำการสอนทั่วไป ไม่ได้เจาะจงตัวหนังสือเล่มใดมาก ได้จัดทำแบบฝึกหัดเสริมทักษะภาษาไทย แบบเรียนเร็วใหม่เล่ม 1 ตอนกลาง ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2512 เหมือนกัน

การใช้แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้นระยะปี พ.ศ. 2480 - 2493 จะมีลักษณะดังนี้

1. ครูมีโอกาสเลือกใช้แบบเรียนตามความต้องการ
2. เริ่มมีคู่มือครู (คู่มือสอนอ่านมาตรฐาน)
3. ให้ความสำคัญของการอ่าน และฝึกการเขียน
4. แต่ละบทเรียนจะแทรกคำแนะนำวิธีสอน และเชิงอรรถเพื่อความสะดวกแก่การสอนของครู
5. เริ่มมีโรงเรียนทดลองสอน (โรงเรียนมหานาค ของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี)
6. เริ่มอบรมครูผู้สอนที่โรงเรียนบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ระยะที่ 4 ระหว่าง พ.ศ. 2494 - 2497 องค์การยูเนสโก เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ระยะที่ 5 ระหว่าง พ.ศ. 2498 - 2502 ยุคนิยมแบบเรียนแบบเบสิก

ยุคทั้ง 2 นี้ มีลักษณะคล้าย ๆ กัน คือ เกิดความคิดใหม่ในการจัดการศึกษา ระยะนี้เริ่มมีองค์การต่างประเทศ เช่น F.O.A. ได้มาช่วยเหลือในการจัดทำแบบเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ และโครงการส่งเสริมการศึกษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รับความร่วมมือจาก UNESCO และประธานาธิบดีทรูแมน ในระยะที่ 4 แบบเรียนทั่วไปยังคงใช้แบบเรียนเร็วใหม่ หรือแบบสอนอ่านภาษาไทยเบื้องต้นเป็นหลัก แต่ในโครงการส่งเสริมการศึกษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มักตั้งชื่อผู้ศึกษา คำว่าใช้ ส่วนระยะที่ 5 นั้น แบบเรียนชุดมันโตกล่าวมาแล้ว มีบทบาทโดดเด่น ในปี 2497 - 2499 หลังจากนั้น ก็กลับไปเป็นเพียงแบบเรียนสำหรับเลือกเรียน ในระยะนี้ ผู้ที่มีบทบาทในด้านวิชาการมี นายอภิรักษ์ จันทรวินิต นายกี กীরติวิทโยการ และหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ฝ่ายศึกษานิเทศก์มี นายอง อิงตะเวทย์ และ นางนิศยา ฤทธิโยธี ต่างฝ่ายต่างก็แสดงความคิดเห็น ในทันทีไปคล้ายตาม โดยเฉพาะแนวทางการจัดการสอนภาษาไทย ดังจะขอกล่าวถึงแบบเรียนดังนี้

คำแนะนำถึงสื่อแบบเรียน

แบบสอนอ่านภาษาไทยชั้นประถมปีที่ 1 ผู้ศึกษา คำว่า แบบเรียนนี้ได้ดัดแปลงมาจากหนังสือชุด John and Jenet ซึ่งใช้ในประเทศนิวซีแลนด์ แบ่งออกเป็น 4 เล่ม คือ มาดูอะไร ไปเล่นด้วยกัน ออกไปข้างนอก และฉันออกจากบ้าน มีผลตามโครงการข้อ 4 ของประธานาธิบดีทรูแมน โดย โธมัส วิลสัน หัวหน้าผู้เชี่ยวชาญขององค์การการศึกษาสหประชาชาติ เป็นที่ปรึกษา

แบบเรียนชุดมันโตกล่าวมาแล้ว ชุดไปโรงเรียน ใช้คำที่ฐานประมาณ 200 คำ เทียบรวมไปใช้คำที่ฐานประมาณ 600 คำ นายกี กীরติวิทโยการ เป็นผู้แต่ง นายฉิม สวรรณมุกข์ และนายบุญชู โสภณวิวัฒน์ เขียนภาพประกอบ

คำแนะนำการใช้ที่แทรกหรือประกอบในหนังสือแบบเรียน

ในหนังสือชุดผู้ศึกษา คำว่า ไม่มีคำอธิบายการใช้มีเพียงบัตรคำ ประมวลคำในคอนท้ายของ

เล่มทุกเล่ม หนังสือชุดบันไดก้าวหน้าก็เหมือนกัน ไม่มีอะไรแทรกในบทเรียน ทั้ง 2 ชุดนี้ เป็นเรื่องอ่านติดต่อกัน ไปหังเล่ม ยกเว้น "ที่ไร้ลุง" ให้แบ่งบทไว้เท่านั้น

สุเจตน์ อิงคะวินิชย์ กล่าวถึงบทบาทและคุณภาพแบบเรียนในชุดนี้ว่า "สับสนวุ่นวาย ไม่ต่อเนื่อง หรือเป็นไปตามความถนัดอย่างใดอย่างหนึ่ง ครูต้องสอนในวิธีสอนทั้ง 2 แบบ คือ แบบแจกลูก และแบบเบสิก¹

หนังสือคู่มือ

นอกจากจะมีคู่มือการสอนอ่านมาตรฐานของ นายสหัสส กาญจนพิงคะ และนายยง อิงคะเวทย์ แต่งแล้ว กรมวิชาการโดย นายกี กิรติวิทย์โยลาร ได้เรียบเรียงหนังสือคู่มือสอน หนังสือชุดบันไดก้าวหน้า ชื่อพจนานุกรม เป็นหนังสือคู่มือแนวการศึกษาภาษาไทยแบบใหม่ สำหรับชั้นประถมปีที่ 1 ถึงประถมปีที่ 4 ใ้ให้หัวใจของการสอนแผนใหม่ว่า เรียนจากสิ่ง สำเร็จรูปไปหากฎ เรียนด้วยความเข้าใจและสนุก อบรมประชาธิปไตยแก่ผู้เยาว์วัย สงวน ผลงานสมองเด็ก ไม่ต้องท่องจำหรือถูกบังคับ สารของหนังสือมีเรื่องการถอดพยัญชนะ "คัมเสียง" และ "ท้ายเสียง" บันไดเสียงห้าชั้น การถอดสระ การเล่นกับคำ บัญชีคำ ตัวอย่างความดีของคำพูดประจำวันของเด็ก หนังสือเล่มนี้เป็นแนวการสอนภาษาไทยแผนใหม่ โดยยึดการแบบเรียนชุดบันไดก้าวหน้าเป็นสื่อการสอน นอกจากนี้กรมวิชาการได้จัดทำภาพผนัง ซึ่งเป็นอุปกรณ์การสอน ประกอบหนังสือชุดนี้ โดยนำภาพจากบทเรียนมาพิมพ์เป็นภาพใหญ่ และได้ทำบัตรคำ โดยเรียบเรียงคำจากบัญชีคำหนังสือชุดบันไดก้าวหน้ามาจัดพิมพ์เพื่อเป็น อุปกรณ์การสอนของครู ในบทเรียนก็แบ่งเรื่องการทำอุปกรณ์การสอนไปด้วยในเล่มที่ไร้ลุง กล่าวถึงวิธีทำอุปกรณ์การสอนอย่างละเอียดด้วย

รายงานผลการวิจัยหรือสัมมนาที่เกี่ยวข้องการใช้แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น

ในปี พ.ศ. 2491 กองการประถมศึกษาได้เปิดอบรมการสอนภาษาไทยแบบมาตรฐาน ชั้นที่โรงเรียนบ้านสมเด็จเจ้าพระยา เป็นการอบรมสำหรับครูในส่วนกลาง โรงเรียนบ้านสมเด็จเจ้าพระยา เปิดรับนักเรียนชั้นประถมปีที่ 1 โดยถือเกณฑ์ว่าเด็กต้องไม่ผ่านการเรียนมาก่อน

¹ สุเจตน์ อิงคะวินิชย์, "สอนภาษาไทยอย่างไรดี" หน้า 32

และอายุไม่ต่ำกว่า 5 ปี ทำไปถึง พ.ศ. 2497 การทดลองที่ทำเป็นเวลา 6 ปี ให้ทำดังนี้
 ในภาคต้นเมื่อเด็กเข้าโรงเรียนได้จัดให้เรียนโดยวิธีสอนเป็นคำเป็นประโยค ตามหนังสือ
 มาตรฐานและแนะนำในการใช้หนังสือนั้นโดยตลอด เมื่อสิ้นภาคที่ 1 แล้งก็เลิกวิธีสอนเป็นคำ
 และเป็นประโยค ในต้นภาค 2 ให้แบบเกดท์เร็วใหม่ เล่ม 1 ตอนต้น ให้เด็กเริ่มอ่านตั้งแต่
 หน้าแรกปรากฏว่าเด็กสามารถอ่านหนังสือเล่มนั้นได้รวดเร็วมมาก ตอนปลายภาคกลางให้อ่าน
 แบบสอนอ่านเช่นลูกสัตว์และธรรมชาติวิทยา ปรากฏว่าเด็กอ่านไม่ค้อยออก ภาค 3 แบบเรียน
 เร็วเล่ม 1 ตอนต้นก็อ่านไม่จบ หนังสือสอนอ่านก็เพิ่งจะเริ่มอ่านช้า ให้อ่านหนังสือทั้งสองประเภท
 นี้ไปพร้อม ๆ กัน จนตลอดภาคปลาย ปรากฏว่าสิ้นปลายภาคเด็กจะสามารถอ่านออกได้ตาม
 สมควร ปลายปีการศึกษา 2493 สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้ทำการสำรวจเด็ก
 อายุย่างเข้าปีที่ 8 ในจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ คำใดที่มีความถี่สูงมากแสดงว่าเด็กชอบ
 พุคมาก เช่น "ไป" มีความถี่ถึง 15,696 แสดงว่าคำนี้คิดใจเด็กมากที่สุด

ในปี พ.ศ. 2499 กรมวิชาการได้พิมพ์หนังสือชื่อหลักฐาน แสดงผลการสอนแผนใหม่
 ของครูและผู้ปกครองบางคน ในหนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมจดหมายที่ครูและผู้ปกครอง ได้แจ้งผล
 การใช้แบบเรียนชุดนั้นไค้ก้าวหน้าให้กรมวิชาการทราบ ส่วนมากมีสรุปผลการสอนว่าเด็กสามารถ
 อ่านหนังสือได้ในเวลารวดเร็ว บางคนเรียนชั้นประถมปีที่ 1 มาหลายปีอ่านหนังสือไม่ได้ พอให้
 อ่านหนังสือชุดนั้นไค้ก้าวหน้า ปรากฏว่าเด็กอ่านได้และสนใจในการเรียน

การใช้แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น ระยะเวลา พ.ศ. 2494 - 2502 มีลักษณะดังนี้

1. พยายามจะให้การสอนภาษาไทยในรูปการสอนเชิงภาษาศาสตร์ยี่คหลักจิตวิทยา
2. มีโรงเรียนในและนอกโครงการ (โครงการส่งเสริมการศึกษาจะเชิงเทรา)
 ใช้แบบเรียนเปรียบเทียบกัน
3. มีการวิจัยหาค่าพื้นฐานที่จะนำไปสร้างหนังสือแบบเรียน
4. แบบเรียนจะเสนอเนื้อหาต่อเนื่องกันไปทั้งเล่ม ไม่แบ่งบทแบ่งตอน สอนไป
 ตามความสามารถของผู้เรียน
5. เริ่มใช้อุปกรณ์การสอนอย่างแพร่หลาย เช่นบัตรคำ และภาพผนัง
6. มีการสำรวจความคิดเห็นของผู้ใช้แบบเรียน

ระยะที่ 6 ระหว่างปี พ.ศ. 2503 - 2520

ช่วงเวลานี้เป็นระยะที่ขยายการศึกษาตามแผนการราช โดยสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงประถมศึกษาปีที่ 7 หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล มีบทบาทในการจัดการศึกษา หม่อมหลวงปิ่น ถูกโจมตีว่าเป็นผู้ต่อต้านการสอนแบบเบสิกอย่างมาก กระทรวงศึกษาธิการได้แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำแผนเรียนภาษาไทยตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 กลับนำเอาแบบเรียนชุดสอนอ่านเบื้องต้นที่พระวิภาชวชิรวิทยาลัย แต่งตั้งแต่ พ.ศ. 2465 ขึ้นมาสอนใหม่อีกหน ส่วนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ก็ใช้แบบเรียนเร็วใหม่ตอนกลาง ทำให้แบบเรียน 2 ชุดนี้ไม่ต่อเนื่องกัน ในขณะเดียวกันก็มีแบบเรียนชุดเลือกใช้คู่กับแบบเรียนที่กล่าวมาแล้ว คือ ชุดบันไดก้าวหน้าหรือแบบสอนอ่านของ นายสมาน แสงมะลิ แบบสอนอ่านมาตรฐานเล่ม 1 ของ นายยง อิงคะเวทย์ และชุดเสริมประสบการณ์การอ่านของ นายก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ทำให้ยุคนั้น มีแบบเรียนเป็น 2 ชุด ชุดใหญ่เป็นแบบเรียนหลัก ชุดรองเป็นแบบเรียนเสริม

คำนำในหนังสือแบบเรียน

หนังสือแบบสอนอ่านเบื้องต้นได้กล่าวไว้ว่า ต้องการให้ใช้กับเด็กอายุ 7 ขวบขึ้นไป ให้เรียนได้ง่าย ๆ พอเหมาะกับสติปัญญา ค่อมมาเมื่อมีการปรับปรุงแบบเรียนชุดนี้ ปี พ.ศ. 2499 กรมวิชาการศึกษา กล่าวว่าได้จัดทำภาพให้เหมาะสมกับข้อความพิจารณา สี ขนาด และตัวอักษร ให้เหมาะสมกับสายตาเด็ก

หนังสือชุดเสริมประสบการณ์ภาษาไทย กรมวิชาการก็กล่าวว่า เรียบเรียงขึ้นเพื่อใช้เป็นหนังสือสอนอ่านของเด็กในทางภาษาไทย

หนังสือสอนอ่านของ นายสมาน แสงมะลิ¹ แจ้งในคำแนะนำการใช้หนังสือแบบสอนอ่านภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ว่า มีความประสงค์ 2 ประการ

1. เพื่อเป็นหนังสือแรกเรียนก่อนที่เด็กจะหัดไปประสมอักษร หรือแจกลูก
2. เพื่อเป็นหนังสือสำหรับเด็กที่อยู่ในชนบท ซึ่งมีสิ่งแวดล้อมแตกต่างไปจากเด็กในเมือง

¹ สมาน แสงมะลิ, แบบสอนอ่านภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 (พระนคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2515) .ไม่มีหน้าท้ายเล่ม

คำแนะนำการใช้ที่แทรกหรือประกอบในหนังสือแบบเรียน

หนังสือแบบสอนอ่านภาษาไทย ในแต่ละบทจะมีคำแนะนำในการสอนให้แก่ครูทบทวนว่าสอนอย่างไร ไม่ควรจะสอนอย่างไร ตอนท้ายก็มีตารางอักษรแสดงพยัญชนะว่าใช้ตัวไหนบ้าง และมีบัญชีคำในท้ายเล่มด้วย

แบบเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ของ นายสมาน แสงมลิ ได้เขียนคำอธิบายถึงวิธีการใช้วิธีการสอนภาษาไทย แบบใหม่ไว้ท้ายเล่มมอกถึงการใช้อุปกรณ์ และคำที่ใช้ในหนังสือเล่มนี้ด้วย

หนังสือคู่มือ

ในช่วงเวลาที่หน่วยศึกษานิเทศกรรมส่วนมัธยมศึกษา มีบทบาทในการจัดให้มีอุปกรณ์การสอน และเพื่ออำนวยความสะดวกในโรงเรียน เป็นอย่างมาก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา ทางเขตการศึกษาได้รับมอบหมายจัดทำโครงการสอนประมวลการสอนชั้นใช้ในเขตของตน นางนิตยา ฤทธิ์โยธิน นับว่าเป็นบุคคลที่เริ่มต้นในกิจการสอนภาษาไทยแบบใหม่

หนังสือคู่มือในชุดนี้ที่สำคัญมีอยู่ 3 เล่ม คือ

1. คู่มือสอนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 2 ซึ่งหน่วยศึกษานิเทศกรรมส่วนมัธยมศึกษา มอบให้นางจำนวน กลองการเขียน นางรัชณี ศรีไพรวรรณ และนายบรรเทา กิตติสิทธิ์ เป็นผู้เรียบเรียง เนื้อหาของคู่มือมี การจัดประสบการณ์ทางภาษาให้แก่เด็ก การสังเกตก่อนเริ่มสอนภาษา การดำเนินการสอนภาษาไทย ฟัง พูด อ่าน เขียน และแต่งความ การแจกลูกแรกคำ กิจกรรมและอุปกรณ์การสอน การสอนเป็นหมู่ การสอนเสริม การประเมินผลการสอนภาษาไทย

2. คู่มือสอนภาษาไทย เกมส์ประกอบการสอนอ่าน หน่วยศึกษานิเทศกรรมส่วนมัธยมศึกษา มอบให้นางนิตยา ฤทธิ์โยธิน เรียบเรียงจาก Reading games หลายเล่มมีเรื่องการฝึกความทรงจำหรือฝึกทักษะในการฟัง ฝึกทักษะการเข้าใจความ การอ่านออกเสียง อ่านในใจ อ่านให้เร็ว และการศึกษาค้นคว้าตามคำหัง

3. วิธีสอนภาษาไทยเล่มต้นเล่มปลายชั้นประถมปีที่ 1 ซึ่งนางฉวีวรรณ จึงเจริญ ศึกษาในเทศกกรมการฝึกหัดครูเป็นผู้แต่ง เล่มนี้ได้แนะนำการสอนโดยใช้แบบสอนอ่านภาษาไทย เบื้องต้นของพระวิภาชวิทยาสีหิธ ตั้งแต่บทที่ 1 เป็นต้นไป และอุปกรณ์การสอน กิจกรรมท้ายบท และการวัดผล นับว่าเป็นคู่มือที่มีคุณภาพพอสมควร

คุณภาพและบทบาทของหนังสือแบบเรียนภาษาไทยในการสอนภาษาไทย

วิฑูร โสภวงศ์ กล่าวถึงแบบเรียนยุดนี้ว่า "แนวโน้มของแบบเรียนคือการจัดแบบเรียนแยกตามชุมชน และสอดคล้องกับสภาพของชุมชนในแต่ละท้องถิ่น และการประสมประสานวิธีการสอนแบบเดิมและแบบใหม่เข้าด้วยกัน"¹

ฉวีวรรณ จึงเจริญ กล่าวว่า

ครูที่สอนภาษาไทยในชั้นประถมศึกษา จึงมิได้มีความมุ่งหวังสอนให้เด็กอ่านได้คล่อง และเขียนถูกต้องตามหนังสือ แบบเรียนที่ใช้เฉพาะแบบหัดอ่านภาษาไทยเล่มต้น เล่มปลายนั้น ครูภาษาไทยจะต้องมีหนังสือแบบเรียนภาษาไทย เสริมการสอนอีกหลายเล่ม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายทั้ง 5 ประการ อย่างไรก็ตามวิธีการสอนแบบหัดอ่านภาษาไทยเล่มต้น เล่มปลาย ก็เป็นขั้นตอนที่สำคัญซึ่งเด็กทำให้เขาอ่านหนังสือได้ (ออก) และใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้วิชาอื่น ๆ ต่อไป ฉะนั้น ถ้าครูสอนมีแนววิธีที่ ๆ คงจะช่วยให้บรรลุเป้าหมายในข้อนี้เป็นอย่างดี และปัญหาเด็กจบประถมปีที่ 4 อ่านหนังสือไม่ออกก็จะไม่เกิดขึ้น เด็กสอบตก ป. 1 ก็ลดลง²

จากคำวิเคราะห์ของทั้ง 2 คน จะเห็นว่าแบบเรียนภาษาไทยในยุคนี้ได้ปรับปรุงให้ทันสมัย หน่วยงานที่รับผิดชอบทางการศึกษาก็ได้สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกช่วยในการสอนของครูทำให้ลดปัญหาการสอบตกซ้ำชั้นและอ่านหนังสือไม่ได้

¹ วิฑูร โสภวงศ์, "แบบเรียนหนังสือไทยเบื้องต้นในรอบร้อยปีที่ผ่านมา" หน้า 21

² ฉวีวรรณ จึงเจริญ, วิธีสอนภาษาไทยเล่มต้นเล่มปลาย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2516) หน้า 3

รายงานการวิจัยหรือสัมมนาที่เกี่ยวข้องการใช้แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น

ในยุคนี้มีการวิจัยเกี่ยวกับการสอนภาษาไทยหลายหัวเรื่องแต่ที่น่าสนใจได้แก่

1. วิจัยเรื่องผลสัมฤทธิ์ของการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เมื่อเทียบหลักสูตรซึ่งกรมสามัญศึกษาได้วิจัย ผลปรากฏว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทยยังไม่เป็นที่น่าพอใจ ประมาณร้อยละ 63

2. การวิจัยเรื่องสภาพการรู้หนังสือของผู้จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ของกรมสามัญศึกษา ผลการเรียนปรากฏว่า ผู้ที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่จะสามารถใช้ภาษาไทยทั้งในด้านการอ่าน การเขียนและคิดเลขเป็น มีเพียงร้อยละ 63 ส่วนอีกร้อยละ 37 ยังอยู่ในสภาพใช้ภาษาไทยในการอ่านการเขียนและคิดเลขยังไม่ได้

การใช้แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น ระยะเวลา พ.ศ. 2503 - 2520

1. ให้ความสนใจแก่ท้องถิ่น โดยให้แต่ละเขตการศึกษา ทำประมวลการสอนขึ้นใช้ และผลิตแบบเรียนท้องถิ่น

2. ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาในการช่วยเหลือครูผู้สอนมาก ได้ผลิตโครงการสอน คู่มือครูแจกจ่ายแก่โรงเรียนทั่วไป

3. หนังสือแบบเรียนแต่ละเล่มจะแทรกคำอธิบายการใช้ให้แก่ครูผู้สอน เพื่อให้ง่ายแก่การสอน และเป็นไปตามความประสงค์ของผู้เรียน

4. เริ่มติดตามผลการเรียน โดยการวิจัยสภาพการรู้หนังสือของผู้เรียน เพื่อนำมาปรับปรุงแบบเรียน

5. แบบเรียนเริ่มลดบทบาทของตนเองลง โดยครูจะหันมาใช้เทคนิคต่าง ๆ มาช่วยจัดกิจกรรมการสอนภาษาไทย เช่น เกมส์และเพลง ไม่ใช่อ่านแต่หนังสืออย่างเดียว

ระยะที่ 7 ระหว่างปี พ.ศ. 2521 - ปัจจุบัน

ในระยะที่ไม่มีบุคคลใดจะมีบทบาทเป็นทีเฝ้าสนองจากคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาเท่านั้น ที่ผลักดันให้หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 เกิดขึ้น ในการจัดทำแบบเรียนภาษาไทยในยุคนั้น ได้ เรียบ เรียง โดยคณะกรรมการปฏิบัติงานร่างโครงการสอนคู่มือครูและจัดทำวัสดุแบบเรียนระดับประถมศึกษา มีทั้งคณะกรรมการปฏิบัติงานและคณะที่ปรึกษา

คำนำในหนังสือแบบเรียน

ตอนหนึ่งของคำนำกล่าวว่า การจัดทำสื่อการเรียนวิชาภาษาไทยระดับประถมศึกษาชั้นให้ เหมาะสมกับกาลสมัย และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการ สอนคู่มือครู และจัดทำวัสดุแบบเรียนระดับประถมศึกษาชั้น คณะกรรมการได้ เรียบ เรียงหนังสือเรียน ภาษาไทยเพื่อให้นักเรียนใช้เป็นหนังสือหัดอ่านภาษาไทยเบื้องต้นและให้อ่านด้วยความสนุกสนานเพลิดเพลิน จึงได้จัดทำภาพประกอบให้เหมาะสมกับข้อความ

คำแนะนำการใช้ที่แทรกหรือประกอบในบทเรียนในท้ายบทแต่ละบทจะมีมากกว่าเป็นการสอนหลัก ภาษาให้นักเรียน คณะผู้เรียบเรียงก็ได้เขียนคำแนะนำให้ครูว่า ให้ปฏิบัติอย่างไรบ้าง เช่น บอกว่าไม่ให้สอนความหมาย ให้เทียบเสียง ให้แยกตัวสะกด หรือคำที่เรียนมาแล้ว ออกเสียง (๕) ครั้งเสียง ฯลฯ เป็นต้น

คุณภาพและบทบาทของหนังสือแบบเรียน

รชนี ศรีไพรวรรณ¹ ให้สัมภาษณ์ว่า "การจัดทำแบบเรียนนี้ได้มีมาของตำจาก 4 สถาบัน คือ 1. สถาบันวิจัยแห่งชาติ ซึ่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตรรวบรวมไว้ 2. กรม- สำนัศึกษาได้วิเคราะห์การใช้ตำที่พื้นฐาน 3. หน่วยศึกษานิเทศก์กรมสำนัศึกษาได้วิเคราะห์ตำที่ใช้พื้นฐาน 4. ความคิดเห็นของครูที่ปฏิบัติการสอนและได้มาเป็นอนุกรรมการในการจัดทำแบบเรียนนี้

¹ รชนี ศรีไพรวรรณ, ศึกษาพิเศษสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ
สัมภาษณ์ วันที่ 15 กรกฎาคม 2525

ผู้ช่วยศาสตราจารย์กิติยวดี บุญซื่อ¹ ให้สัมภาษณ์ว่า "เนื้อหาของแบบเรียนได้เชื่อมโยงถึงกันหมด การเรียนบทจะเรียงจากง่ายไปหายาก จะแทรกเรื่องให้ได้รู้ในแง่ละวิชาด้วย"

วินิจ หมูสุวรรณ² ให้สัมภาษณ์ว่า "การจัดพิมพ์แบบเรียนชุดนี้ โดยเฉพาะของชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 นั้นว่าทำโดยละเอียด ภาพประกอบเป็นภาพวาดสี 4 สี แต่หนังสือชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ได้เปลี่ยนจนวาดภาพจึงดูไม่ถอยจะสวย"

ส. เทวะ (นามแฝง)³ ได้เขียนบทความเกี่ยวกับแบบเรียนภาษาไทยชุดนี้ว่า "

การสอนความในหนังสือภาษาไทยชั้น ป. 1 เล่ม 1 ตั้งแต่บทที่ 1 - 11 ได้ครูเริ่มสอนออกเสียงเป็นคำ ๆ และเป็นประโยคเพื่อให้เด็กสามารถรู้เรื่องราวจากการอ่านก่อน ฯลฯ เมื่อพิจารณาจุดเด่นของหนังสือแล้ว หอจะสรุปได้ว่า ในหนังสือเล่มนี้ มีบทที่ 1 - 2 กระบวนการปฏิบัติงาน ๆ ได้ เรียงเรียงขึ้นมา เพื่อให้เด็กเริ่มใช้เป็นหนังสืออ่านประกอบให้เหมาะสมและสอดคล้องข้อความอื่นจะทำให้ เด็กเล็กเกิดความสนใจในการอ่าน และอื่น ๆ

หนังสือคู่มือ

หนังสือชุดนี้ มีคู่มือทั้งนักเขียนและครู ของนักเรียนมี 2 เล่ม คือ แบบฝึกหัดเขียนอักษร และแบบฝึกหัดภาษาไทย คู่มือครูมี 3 เล่ม คือ แผนการสอนภาษาไทย คู่มือการสอนภาษาไทย เล่ม 1 เล่ม 2 ในปี พ.ศ. 2525 กรมวิชาการได้รวบรวมคู่มือครูทั้ง 3 เล่ม ของชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เข้ารวมกันเป็นเล่มเดียว

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ กิติยวดี บุญซื่อ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หัวหน้าภาควิชาประถมศึกษา สัมภาษณ์ วันที่ 11 กรกฎาคม 2525

² วินิจ หมูสุวรรณ, หัวหน้าฝ่ายติดตามต้นฉบับ โรงพิมพ์คุรุสภา สัมภาษณ์ 12 กรกฎาคม 2525

³ _____, "ภาษาไทยชั้นประถมศึกษา" วารสารครู 10 (ตุลาคม, 2521)

คู่มือของนักเรียนเป็นเพียงการช่วยฝึกนอกเหนือไปจากแบบฝึกที่ปรากฏในแบบเรียน และเป็นการเตรียมเด็กไปด้วย กระทรวงศึกษาธิการประกาศให้เป็นหนังสือเรียนบังคับใช้ทุกเล่ม คู่มือครูให้ข้อขยายชี้แจงตอนการใช้แบบเรียนอย่างละเอียดเป็นตอน ๆ ไป เช่น จุดประสงค์การใช้ภาษาไทย แนวคิดในการสอนภาษาไทย คุณค่าภาษาไทย เอกสารหลักสูตร และสื่อการเรียน การใช้หนังสือคู่มือ การใช้หนังสือเรียน วิธีสอนภาษาไทย แนะนำวิธีค้นคว้าด้วยตนเอง การสอนเสริม การประเมินผล

รายงานการวิจัยหรือสัมมนาที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการใช้แบบเรียนภาษาไทย

วิทยาลัยครูพิษณุโลก ได้ทำการติดตามแบบเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ของครูจังหวัดสุโขทัย ผลการวิจัยปรากฏว่า คุณภาพของสื่อการเรียนไม่ดีพอ เช่นแบบเรียนภาษาไทย ภาพและคำบรรยายไม่ตรงกัน และหนังสือแบบเรียน หนังสืออ่านประกอบและแบบฝึกหัด โรงเรียนยังได้รับไม่ครบเป็นจำนวนมาก

โสวัฒน์/โสภาน ผล ได้วิจัยเรื่องปัญหาการใช้แบบการสอนภาษาไทยของครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อปี พ.ศ. 2522 ผลวิจัยปรากฏว่า จำนวนแบบหนังสือเรียนมากเกินไป เนื้อหาและจำนวนคำใหม่มีมากเกินไป ยังต้องตัดแปลงให้เหมาะสมกับท้องถิ่น กิจกรรมที่กำหนดไม่สามารถปฏิบัติได้หมด

การใช้แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น ระยะเวลาปี พ.ศ. 2521 - 2525 จะมีลักษณะดังนี้

1. แบบเรียนลดบทบาทลงมาเป็นเพียงส่วนประกอบหนึ่งของขบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
2. มีการแยกแบบเรียนเป็น 2 อย่าง คือใช้สำหรับนักเรียน (Student Edition) และใช้สำหรับครู (Teacher Edition)
3. มีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้แบบเรียนมาก เช่นมี แบบการสอน คู่มือครู โครงการสอน กำหนดการสอน ฯลฯ เป็นต้น
4. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะเน้นจุดประสงค์เป็นเกณฑ์

5. ส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม นอกจากเนื้อหาในบทเรียน กล่าวคือ มีหนังสืออ่านประกอบ หนังสืออ่านนอกเวลา และส่งเสริมให้โรงเรียนมีห้องสมุดให้นักเรียน ค้นคว้า

สรุปการใช้แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น

การใช้หนังสือแบบเรียนภาษาไทยในระยะแรกนั้นจะยึดแบบเรียนเป็นหลัก ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ถือตัวแบบเรียนเป็นทุกอย่าง ทั้งหลักสูตร ประมวลการสอน และคู่มือครู ในระยะต่อ ๆ มา แบบเรียนเริ่มลดความสำคัญลง มีหลักสูตร มีคู่มือครู และสื่อการเรียนการสอน นอกจากนี้มีผู้ช่วยในการใช้แบบเรียนของครู ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ให้มาก เช่นมีศึกษานิเทศก์ตามไปนิเทศถึงโรงเรียน มีวิทยากรให้การฝึกอบรม มีสถาบันทางการศึกษาช่วยอบรมสั่งสอนผู้ที่จะประกอบอาชีพทางการสอนหนังสือ และเอกสารและวารสาร เผยแพร่ความคิดใหม่ทางการศึกษา ทำให้ผู้ที่จะใช้แบบเรียนภาษาไทยสามารถใช้แบบเรียนสอนได้ดีขึ้น ดังนั้นแบบเรียนจึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนเท่านั้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย